

A hand is shown holding a white rectangular sign. The sign has handwritten text in Cyrillic. The background is a warm, orange and yellow sunset sky with dark silhouettes of buildings and a person's head in the foreground.

ДАЖЕ ЦЕ
МОЈ МАТАЧ ЧУЈЕ?

Учешће младих у процесима доношења одлука

Истраживачки извјештај

Аутор извјештаја:

Златан Јовановић, проМЕНТЕ социјална истраживања

Коаутори извјештаја:

Елдар Рамић, Лејла Ђехић, Мерјем Алић и Сара Нинковић, полазници обуке

Издавач:

Асоцијација средњошколаца у Босни и Херцеговини

За издавача:

Адмир Мехичић

Пројектни координатор:

Фарук Топуз

Дизајн:

Алмедина Ишерић

Илустрација:

Ајла Адемовић

Датум израде извјештаја:

Децембар 2020, Сарајево

Асоцијација средњошколаца у Босни Херцеговини

Мула Мустафе Башескије 7, 71 000 Сарајево, БиХ

њњњ.асубих.ба

Ова публикација настала је уз финансијску подршку Фондације Сцхулер Хелфен Лебен БиХ. Садржај ове публикације не одражава нужно стајалишта Фондације СХЛ.

ЗАХВАЛНИЦА

Желимо изразити нашу искрену захвалност свима који су допринијели изради овог извјештаја:

- » Јовани Јотановић и Азри Соргуч које су вриједно радиле на организацији и имплементацији цјелокупног истраживања;
- » средњошколцима истраживачима који су провели анкете у својим локалним заједницама;
- » свим средњошколцима укљученим у истраживање;
- » свим екстерним сарадницима који су дали свој допринос како би овај извјештај био урађен на квалитетан начин.

6

Асоцијација
средњошколаца у Босни
и Херцеговини

7

проМЕНТЕ социјална истраживања

7

О овуци

9

01 Увод

11

02 Методологија

- 2.1 Дизајн истраживања 11
- 2.2 Циљ истраживања и истраживачка питања 12
- 2.3 Инструментариј 12
- 2.4 Поступак 14
- 2.5 Испитаници 15

17

03 Резултати

- 3.1 Психолошки аспект (не)дјеловања 17
- 3.2 Друштено-политички ставови о учешћу у процесима одлучивања 19
- 3.3 У чему је проблем: перцепција проблема локалне заједнице 22
- 3.4 Шта (не) радимо по том питању: друштвено-политичка понашања 22
- 3.5 Како и зашто се (не) организујемо: Чланство у организацијама 23

25

04 Закључак

- 4.1 Смјернице за будуће иницијативе 26

Асоцијација средњошколаца у Босни и Херцеговини

Асоцијација средњошколаца у Босни и Херцеговини (АСуБиХ) је невладина, нестраначка и неполитичка организација чији је основни циљ побољшање статуса средњошколаца у земљи и окупљање свих младих који похађају средњу школу на простору БиХ.

АСуБиХ је основана 04.11.2007. године на Оснивачкој генералној скупштини у Сарајеву, подршком преко 250 средњошколаца, представника својих локалних заједница из цијеле Босне и Херцеговине. Иницијативу за оснивање ове организације, поред самих средњошколаца, покренула је њемачка фондација Schüler Helfen Leben (SHL) која је и генерални донатор АСуБиХ-а.

До сада је АСуБиХ одрадила низ пројеката и активности којим је успјела окупити и активирати преко 10000 средњошколаца из свих дијелова широм Босне и Херцеговине. АСуБиХ се бави едукацијом средњошколаца, укључивањем средњошколаца у процес доношења одлука, радимо на измјени, допуни и усвајању законских и политичких рјешења везаних за средњошколце у Босни и Херцеговини, заступањем средњошколаца у БиХ, као и сарадњом са другим организацијама и средњошколцима у БиХ, али и шире.

АСуБиХ је пуноправни члан OBESSU-a (Organising Bureau of European School Student Unions) од 2009. године. АСуБиХ је до сада учествовао на многобројним OBESSU евентима широм Европе.

Мисија

Повећати степен укључености средњошколаца у процесу доношења одлука које побољшавају њихов статус у друштву кроз упознавање са правима средњошколаца и заступање идеја свих средњошколаца у Босни и Херцеговини које доприносе побољшању њиховог живота у заједници.

проМЕНТЕ социјална истраживања

проМЕНТЕ пружа рјешења из области социјалних истраживања за фирме и непрофитне организације. Све што радимо – истраживања, евалуације, тренинзи - базирано је на знанственим постулатима.

проМЕНТЕ социјална истраживања је од свог оснивања 2002. године реализовао преко 200 истраживачких пројеката, од чега је око 80 евалуација пројеката, што нас чини водећом агенцијом за истраживања и евалуацију у регији. При реализацији већине наших досадашњих истраживања користили смо вишеметодски приступ, комбинујући квантитативне и квалитативне податке. Посједујемо дугогодишње искуство у дизајнирању истраживања и статистичким анализама из различитих друштвених области.

Успјешно се служимо различитим инструменатима из ширег спектра, од стандардних инструмената као што су интервјуи са кључним изворима или преглед литературе, до више иновативних техника. Први на Балкану смо систематски примјењивали технике Мапирање исхода и Најзначајније промјене те смо резултате публиковали и представили на међународним конференцијама. Многи наши пројекти су укључивали фокус групе са различитим групама учесника и на различите теме. Примјена техника варира, од истраживања мишљења јавног мјенја до прикупљања ставова специфичних група као што су школски директори.

О обуци

Ово истраживање је спроведено у склопу обуке у организацији Асоцијације средњошколаца у Босни и Херцеговини (АСуБиХ) и проМЕНТЕ социјална истраживања, која је имала за циљ да полазнике подучи основама научно-истраживачког рада кроз тему „Учешће младих у процесима доношења одлука у Босни и Херцеговини“. У обуци која је трајала од априла до децембра 2020. године, учествовало је 25 средњошколаца из Бања Луке, Бихаћа, Брчког, Бугојна, Фоче, Горажда, Градачца, Јабланице, Модриче, Орашја, Рогатице, Сарајева и Зенице.

„Истраживање ми је пружило прилику првенствено да научим шта је то истраживање и који су основни елементи истраживања. Затим, пружило ми је прилику да се упустим у дискусије о веома “шкакљивим” темама и да научим како се заправо понашати током дискусије. Осим тога, имала сам прилику поближе истраживати колико заправо млади учествују у процесима доношења одлука на простору наше државе те негдје даље, те колико се томе придаје значаја. Знам да сам

то и прије могла, али с обзиром да сам то сада имала као обавезан задатак да урадим — урадила сам. Што се тиче обука и састанака генерално, супер је организовано, узевши у обзир ситуацију са пандемијом.“, Амила Дураковић, учесница обука и чланица тима младих истраживача из Брчког.

Проведено је укупно 7 модула обуке, од чега је 6 једнодневних сусрета одржано онлајн, а један четвородневни сусрет уживо. Између сваког сусрета полазници су имали задатке везане за истраживачки рад које су проводили уз надзор организатора обуке. Кроз интерактиван рад, дискусије, предавања и пратеће материјале, полазници су имали прилику да развијају критичко промишљање и усвајају знања о основама научно-истраживачког рада. Велики нагласак је био на партиципативности, те су полазници имали прилику да дају своје идеје за измјене истраживачког нацрта.

“Част ми је била бити дио прве обуке уживо за Истраживање о младима у процесу доношења одлука у БиХ, као један од истраживача. Иако нисам био у могућности бити ту први дан, други дан се укључујем у сам рад и све активности те започињем ширити своје знање о овој теми. Кроз практичне вјежбе и занимљиве радионице, наш тренер Златан нас је како научио доста ствари, тако и мотивисао за даљњи рад на овом пројекту. Тренутно ме држи јако ишчекивање према завршетку Истраживања и публикације резултата, да се искористе у добре сврхе и побољшању статуса младих у БиХ.“, Исмар Ајкунић, учесник Истраживања из Градачца.

Кроз четири дана обуке уживо полазници су имали прилику продубити тему учешћа младих у процесима одлучивања кроз актуелну проблематику која се тиче младих, али и читавог босанскохерцеговачког друштва. Расправљало се о улози индивидуалних и друштвених фактора у процесима одлучивања те о психолошким процесима и стилевима који стоје у позадини доношења одлука. Затим се говорило о логичком расуђивању које је темељ научне методе, те смо понављали основне појмове и фазе истраживачког процеса о којима су учесници имали прилику разговарати на претходним онлине обукама, овај пут на примјеру експерименталног истраживања о просуђивању. Знање се по први пут и практично примијенило. Учесници су дизајнирали, провели и презентирали два истраживања, једно на тему мигрантске кризе у Босни и Херцеговини, и друго о одабиру факултета.

Тему имиграција смо продубили вјежбом квалитативних техника, односно кроз интервју са гостом психологом који ради у једном прихватном центру за мигранте, те кроз дебату о томе да ли су имиграције добре за Босну и Херцеговину. Интензивна четвородневна обука се завршила са расподјелом задатака за наредне фазе нашег истраживања о учешћу младих у Босни и Херцеговини у процесима одлучивања.

“Ова едукација је била за мене једно предивно искуство које бих дефинитивно вољела поновити. Ушла сам неупућена у истраживање, а изашла са великим знањем. Научила сам толико, а у исто вријеме се зближила и упознала са средњошколцима широм БиХ. Вољела бих да наставимо да дискутујемо и анализирамо сличне теме јер на нама остаје будућност, коју заједно градимо. Пуно се радујем нашем поновном сусрету!“, Киара Курушевић, учесница Истраживања из Модриче.

Напоследњу је проведена обука за писање истраживачког извјештаја, а четири заинтересирана полазника учествовала су у писању студије која се налази пред Вама. Осим тога, у изради сваког сегмента овог извјештаја, под менторством проМЕНТЕ-а учествовали су и други полазници обуке у мањој или већој мјери, што је наглашено кроз текст на одговарајућим мјестима.

01 УВОД

Млади људи у сваком друштву су социјални капитал за будућност. Они би требали бити носитељи позитивних промјена који увиђају грешке старијих генерација, радити на побољшавању свега лошег и одржавању свега доброг што им је остављено у наслијеђе. Парадокс који се крије у овој наизглед једноставној формули функционисања друштвеног прогреса је очигледан – како млађа генерација може исправити грешке оних који су их одгојили, ако су у том одгоју уписане те исте погрешке? Чини се очигледним да држава треба улагати у своју омладину и да та омладина треба бити активни учесник у позитивним друштвеним промјенама. Али ако оба дијела овог механизма закажу, како заинтересирани појединци и организације могу дјеловати да се он покрене? Да ли своје активности требају усмјерити према држави или према младима?

Бројни проблеми функционирања Босне и Херцеговине јасно су видљиви и у односу државе према младима или у недостатку тог односа. Иако су прије више од десет година усвојени закони о младима који обавезују све нивое власти да креирају и усвоје стратегије за младе, до данас су те стратегије усвојене тек у 29 локалних заједница у Федерацији БиХ и у Републици Српској. Стратегије за младе на локалном нивоу посебно су важне јер се баве питањима и проблемима који се изравно односе на њих и које имају видљив, непосредан утјецај, попут формалног и неформалног образовања, запошљавања и здравства. Чак и када се стратегије усвоје, отвара се питање њихове имплементације.¹ Проблем стратегија према младима само је један од бројних показатеље небриге државе за ову популацију. Незапосленост преко 60% младих², неадекватност образовног система видљива у лошим резултатима на ПИСА тестирању³, свеукупна политичка клима и увјети живота, креирају околину у којој се чини да млади већином бирају један од два могућа пута: остати и бити пасиван или напустити Босну и Херцеговину. Претходна истраживања младих у Босни и Херцеговини показала су да више од половине младих никада није учествовало нити жели учествовати у неком облику протеста, скупа или демонстрација, док близу половине младих није заинтересирано за политику⁴.

Повећање учешћа младих у процесима доношења одлука један је од начина да истовремено млади људи постану активнији и да се утјече на однос власти према младима. Смисао грађанске партиципације је у двосмјерној комуникацији од грађана према властима и од власти према грађанима. На овај начин гради се демократска култура у којој се властодршци и мимо избора позивају на одговорност и доношење оних одлука које су у интересу свих

1 Млади без перспективе јер су надлежни без стратешких рјешења. Мрежа мира <https://www.mrezamira.net/vijesti/aktivnosti-mreze/mladi-bez-perspektive-jer-su-nadlezni-bez-strateskih-rjesenja/?fbclid=IwAR3uHJ0YOOBhJfJfa6F7d8rFYXxEx1MTcJwRI3Y0tI9XL3ykXkiZzgA727RA>

2 Студија о младима Босна и Херцеговина 2018/2019. Фридрих-Еберт-Стифтунг

3 ПИСА 2018 Извјешће за Босну и Херцеговину. Агенција за предшколско, основно и средње образовање

4 Политичка култура младих у БиХ. Мрежа мира <https://www.mreza-mira.net/vijesti/kutak-za-aktivistice-iaktiviste/politicka-kultura-mladih-u-bih/>

грађана. Било да се ради о учешћу у креирању и усвајању стратегија за младе, или другим проблемима локалне заједнице, учешће у процесима одлучивања је један од основа изградње темељног демократског функционисања на локалном нивоу.

Прва препрека учешћу у доношењу одлука је **психолошке** природе и односи се на шире политичке ставове, као и оне везане за специфичну проблематику, а који управљају нашим понашањима, односно нашом (не)активношћу. Ово је један од најизазовнијих проблема за превазилажење јер је под снажним утјецајем неповољне климе за младе коју смо описали на почетку. Затим је важна свијест о томе који су то конкретни проблеми које је потребно рјешавати. Односно, млади који желе учествовати прије свега морају бити информисани о томе шта су проблеми те локалне заједнице и како би се они могли рјешавати. Потребно је знати како доћи до релевантних информација и коме се обратити.

Специфичан начин директног учешћа у процесима одлучивања у Босни и Херцеговини зависи и од тога из којег дијела државе млади долазе. На нивоу Босне и Херцеговине не постоји закон о локалној самоуправи, већ су ти закони донесени на нивоу ентитета. Надаље, учешће у непосредном одлучивању на локалном нивоу регулисано је и статутима опћина у којима је наведено који су то нивои и облици учешћа грађана. Уколико су проблеми локалне заједнице већ адресирани од стране локалних власти, грађани треба да се информишу о томе какве се одлуке везане за те проблеме доносе, па тек онда да се укључе у процес путем различитих механизма.

Ако ти проблеми локалне заједнице нису још препознати од локалних власти онда је задатак младих да раде на томе да се они доведу на дневни ред. Учешће у доношењу одлука и указивање на битне проблеме локалне заједнице може се одвијати путем различитих механизма попут учешћа у јавним расправама и трибинама, организовањем различитих протеста, покретањем петиција или кроз усмјерено дјеловање различитих формалних и неформалних скупова попут невладиних организација, покрета, секција, спортских и културних удружења.

Студија о учешћу младих у процесима доношења одлука у Босни и Херцеговини бавила се свим овим специфичним елементима те проблематике. Настојали смо детектирати који су то важни аспекти на које треба да се усмјере будуће иницијативе које буду имале за циљ да оснаже младе људе за учешће у позитивним промјенама у њиховим локалним заједницама и то кроз учешће у процесима доношења одлука.

02. МЕТОДОЛОГИЈА

2.1 Дизајн истраживања

Цјелокупан истраживачки процес који је резултирао овом студијом био је комплексан и проведен је у врло специфичним околностима. Истраживање је реализовано у склопу обуке групе средњошколаца која је имала за циљ да полазнике подучи основама научно-истраживачког рада и то кроз бављење темом учешћа младих у процесима доношења одлука у Босни и Херцеговини. Период у којем су истраживање и обука реализовани (април-децембар 2020.) обиљежен је пандемијом КОВИД-19 и пратећих мјера које су власти подuzele на сузбијању ширења ове болести. Овај глобални догађај значајно је утицао на цјелокупан друштвено-политички живот, па је самим тим увјетовао и начин реализовања наше студије. Узевши у обзир околности у којима је истраживање проведено, али и сам предмет истраживања, били смо условљени да се од почетка водимо са четири темељна принципа која се међусобно допуњају.

1. *Истраживање са учешћем (енг. participatory research):* Истраживање је подразумијевало учешће младих из АСУБИХ-а у његовој provedби. Стога је и наш истраживачки нацрт партиципативног типа. Овакав тип истраживања са собом доноси одређене изазове с обзиром на то да укључује људе који нису тренирани истраживачи (у нашем случају средњошколци), а који су директно везани за сам предмет истраживања. Напримјер, уобичајена истраживања се сусрећу са проблемом осипања испитаника између двије тачке мјерења, док у партиципативном истраживању може доћи до осипања истраживача што увелико отежава процес.
2. *Учење кроз рад (енг. learning by doing):* Сви учесници обуке су прошли едукацију која се базира на наизмјеничном теоретском подучавању и практичном раду. Секвенце учења пратиле су секвенце истраживачког процеса. Учесници су усвајали и примјењивали нова знања оним редослиједом којим се проводило истраживање. Прва два принципа су јако добра за саму обуку, али су све фазе истраживачког процеса због овога значајно продужене. Осим тога, чињеница да су учесници обуке имали прилику да судјелују у свим тим фазама, условила нас је да уведемо трећи принцип.
3. *Флексибилан дизајн (енг. responsive design):* Оваква врста дизајна подразумијева константно ревидирање и адаптирање методологије тијekom процеса. Константа у цјелокупном процесу био је предмет нашег истраживања (учешће младих у процесима доношења одлука у Босни и Херцеговини), док су у истраживачком нацрту направљене ревизије. Ове промјене највећим дијелом су резултат партиципативног рада са учесницима који су кроз обуку имали прилику да искажу своје идеје и ставове о сваком сегменту истраживања, док је одређеног утјецаја имала и споменута пандемија.

4. Комбиновањем метода: конвергентно паралелни нацрт: У процесу истраживања кориштена је комбинација квалитативних и квантитативних метода за триангулацију података из више извора⁵. Овај приступ појаве описује и тумачи настојећи да се добије холистички увид и дубље разумијевање предмета којим се истраживање бави⁶. Наш нацрт је конвергентно паралелни, што значи да у нашем приступу квантитативни и квалитативни елементи имају једнаку важност и одвијају се неовисно и истовремено, те се комбинују за вријеме интерпретације података⁷.

2.2 Циљ истраживања и истраживачка питања

Генерални циљ нашег истраживања био је испитивање учешћа средњошколаца у Босни и Херцеговини у процесима одлучивања у њиховим локалним заједницама. Специфична истраживачка питања од којих смо пошли су:

1. Да ли средњошколци у Босни и Херцеговини учествују у процесима одлучивања?
2. Ако средњошколци у Босни и Херцеговини учествују у процесима одлучивања, у којој је то мјери?
3. Ако средњошколци у Босни и Херцеговини учествују у процесима одлучивања, на који начин то чине?

Поштујући партиципативни принцип, наша истраживачка питања проширена су у склопу обуке:

4. Које су то могуће психолошке детерминанте (не)учествовања средњошколаца у Босни и Херцеговини у процесима одлучивања?

2.3 Инструментариј

Квантитативни дио

У квантитативном дијелу истраживања кориштен је упитник који се састојао од седам дијелова. Полазници обуке учествовали су у креирању и пилотирању овог упитника. Сви дијелови упитника су имали двије родно осјетљиве верзије које су се разликовале само према облицима одређених ријечи.

1. Демографски подаци

Први дио упитника односио се на демографске податке испитаника попут пола, старости, мјеста пребивалишта, затим школског успјеха и разреда који похађају.

⁵ Olsen, Wendy. "Triangulation in social research: qualitative and quantitative methods can really be mixed." *Developments in sociology* 20 (2004): 103-118.

⁶ Милас, Горан. "Истраживачке методе у психологији и другим друштвеним знаностима." Наклада Слап, 2005.

⁷ Секол, Ивана, и Ивана Мауровић. "Мијешање квантитативног и квалитативног истраживачког приступа у друштвеним знаностима - Мијешање метода или методологија?" *Љетопис Социјалног Рада/Аннуал оф Социал Њорк* 24.1 (2017)

2. Чланство у организацијама

Потом су испитаници одговарали на питања везана за чланство у спортским, културним, невладиним и школским организацијама. Питања су затвореног типа а испитаници су одговарали на један од 5 понуђених одговора (*Да; Не, не занимају ме такве организације; Не, није ми познато да ли има таквих организација у мом мјесту; Не, нема таквих организација у мом мјесту; Не, нема таквих организација које се баве оним што мене занима*).

3. Проблеми локалне заједнице

Поставили смо једно питање отвореног типа које је гласило „Према твом мишљењу, шта је највећи проблем твоје локалне заједнице?“ и на које су испитаници слободно одговарали са лимитом од 50 ријечи.

4. Друштвено-политички ставови

Сет тврдњи везаних за друштвено-политичке ставове креиран је за потребе овог истраживања уз помоћ учесника обуке. Испитаници су процјењивали степен свог слагања са тврдњама на скали ликертовог типа од 1 (*У потпуности се не слажем*) до 5 (*У потпуности се слажем*). Тврдње су дизајниране тако да испитају различите аспекте учешћа у процесима одлучивања, а неке од њих су „Знам коме се обратити за рјешење ако уочим проблем у локалној заједници“, „Сматрам да су петиције (прикупљање потписа) добро средство остваривања захтјева грађана и грађанки“ и „Имам повјерења у локалне политичаре“.

5. Друштвено-политичка понашања

Како бисмо испитали друштвено-политичка понашања везана за учешће у процесима одлучивања, креирали смо сет тврдњи које имају за циљ да испитају да ли су испитаници упражњавали различита политичка понашања у протекле двије године. Упута је гласила „У протекле двије године сам:“, а за период од двије године умјесто једне (како би уобичајено стајало у сету питања оваквог типа) одлучили смо се због периода у којем је истраживање проведено, односно, због трајања пандемије КОВИД-19. Услед мјера које су власти спровеле како би се сузбиле посљедице пандемије (напримјер, ограничење кретања и јавног окупљања), нека од понашања која смо испитивали (напримјер, учешће у протестима и јавним трибинама, посјеђивање просторија општине или мјесне заједнице) нису била могућа за испољити у текућој години.

6. Особна потреба за структуром

Након друштвено-политичких понашања, испитаници су испуњавали Скалу особне потребе за структуром (прим. прев. personal need for structure). Скала се састоји од 12 честица које се процјењују на скали ликертовог типа са могућим одговорима од 1 (*Уопште се не слажем*) до 6 (*У потпуности се слажем*). Скала садржи честице попут „Узнемирује ме кад се нађем у ситуацији од које не знам шта да очекујем“ и „Постојање сталне рутине омогућава ми да више уживам у животу“. Након рекодираних обрнуто бодованих негативних тврдњи, виши укупни резултат на скали означава већу потребу за структуром⁸. Коефицијент поузданости Cronbach-alfa типа за овај инструмент је задовољавајући и износи $\alpha = 0.71$.

⁸ Neuberg, Steven L., and Jason T. Newsom. "Personal need for structure: Individual differences in the desire for simpler

7. Десничарска ауторитарност

Након Особне потребе за структуром, последња скала коју су испитаници испунили је Скала десничарске ауторитарности ⁹(прим.прев. Right-wing authoritarianism) која се састоји се од 12 честица које се процјењују на скали ликертовог типа са одговорима од 1 (*У потпуности се не слажем*) до 5 (*У потпуности се слажем*). Скала садржи честице попут „Послушност и поштовање према ауторитетима су најважније вриједности које дјеца треба да науче“ и „Оно што нашој земљи стварно треба, умјесто још „грађанских права“, је добра чврста доза закона и реда“. Након рекодирања обрнуто бодованих негативних тврдњи, виши укупни резултат на скали означава израженију десничарску ауторитарност. Коефицијент поузданости Cronbach-alfa типа за овај инструмент је задовољавајући и износи $\alpha = 0.72$.

На крају читавог упитника, испитаницима је остављен простор за коментар. Прикупљени квантитативни подаци обрађени су уз помоћ статистичког компјутерског програма IBM SPSS Statistics v25.

Квалитативни дио

У квалитативном дијелу истраживања кориштени су водичи за полуструктурирани интервју са питањима која су креирана у сврху провођења овог истраживања. Питања су се односила на проблеме с којима се суочавају локалне заједнице, те на укљученост младих у друштвено-политичке активности и њихово учешће у процесима одлучивања.

2.4 Поступак

За прикупљање података у овом истраживању били су задужени полазници обуке који су претходно за то обучавани. Учешће у квантитативном и квалитативном дијелу истраживања било је добровољно. Прикупљање података је спроведено крајем октобра 2020.

Упитници у склопу квантитативног дијела истраживања примијењени су путем интернета уз помоћ платформе Lime Survey. Учешће у овом дијелу истраживања било је анонимно. За дисеминацију упитника било је задужено 15 полазника обуке који су snowball методом¹⁰ прикупљали испитанике. Првенствено су то били њихови другови и другарице из разреда и из њихове школе, а потом су то били и другови и другарице тих испитаника. С обзиром на то да су полазници обуке из различитих дијелова Босне и Херцеговине, тако смо осигурали и узорак који такође покрива територију читаве државе.

Испитаници су добили урл линк путем којег су могли приступити упитнику гдје их је на првој страници дочекала следећа упута:

„Драги ученице/це, Хвала ти што пристајеш да судјелујеш у истраживању под називом „Учешће младих у процесима доношења одлука“ које спроводи Асоцијација средњошколаца у Босни и Херцеговини и проМЕНТЕ социјална истраживања. Твоји одговори ће нам помоћи да добијемо потпуну слику о овој јако важној теми. За испуњавање упитника који се налази пред тобом потребно је око 15 минута. Сви твоји одговори су анонимни и неће се разматрати појединачно већ

⁹ Bob Altemeyer. "The Authoritarians" Winnipeg, Canada: Autor. (2006)

¹⁰ Snowball метода узорковања почиње циљаним одабиром испитаника, који затим шире узорак бирајући друге испитанике

на нивоу групе. Молимо те да читаш упуте и пажљиво одговараш на питања. Нема тачних или нетачних одговора, важно нам је само твоје искрено мишљење.“

Након прикупљених упитника, у склопу квалитативног дијела истраживања полазници обуке су провели полуструктуриране интервјуе са четири особе које су упознате са проблематиком младих у Босни и Херцеговини. Направљен је тонски запис интервјуа који је потом транскрибиран.

2.5 Испитаници

У квантитативном дијелу истраживања учествовало је укупно 539 испитаника из читаве Босне и Херцеговине. Од тога је било 150 испитаника мушког пола (27,8%) и 389 испитаница женског пола (72,2%). Просјечна старост била је 16,73 година ($SD=0.97$), те је најмлађа особа имала 14, а најстарија 19 година. Детаљан преглед старосне структуре приказан је у табели 1.

Старост	Н	Процент
14	2	0.4%
15	55	10.2%
16	160	29.7%
17	201	37.3%
18	112	20.8%
19	9	1.7%
Укупно	539	100%

Табела 1. Структура узорка по старости

Када је у питању разред који похађају испитаници, прилично је уједначен број у другом, трећем и четвртном разреду, док је најмањи број оних који су први разред ($N=75$). С обзиром на то да је наше истраживање фокусирано на средњошколце, из узорка је искључено 17 испитаника који су одговорили да су завршили средњу школу. Детаљан преглед приказан је у табели 2.

Старост	Н	Процент
Први	75	13.9%
Други	175	32.5%
Трећи	163	30.2%
Четврти	126	23.4%
Укупно	539	100%

Табела 2. Структура узорка према разреду који похађају

Највећи број испитаника у узорку у претходној школској години имао је успјех Одличан, њих чак 56,8%, док оних који понављају разред у нашем узорку нема. Детаљан приказ је у табели 3.

Школски успјех	Н	Процент
Недовољан (повнавља разред)	0	0%
Довољан (2)	1	0.2%
Добар (3)	38	7.1%
Врло добар (4)	194	36.0%
Одличан (5)	306	56.8%
Укупно	539	100%

Табела 3. Структура узорка према школском успјеху

У квалитативном дијелу истраживања, полазници обуке су провели интервјуе са четири испитаника који су упусленици организација и институција које се директно или индиректно баве питањима младих у Босни и Херцеговини.

- » Абазовић Лејла: Стручна сарадница за питања младих Министарства за образовање, науку и младе Кантона Сарајево
- » Чаишевић Адис: Директор Омладинског центра Бугојно
- » Новаковић Милош: Општински одборник у скупштини општине Рогатица
- » Узуновић Кенан: службеник за младе, Градска Управа града Зенице - сектор за друштвене дјелатности

03. РЕЗУЛТАТИ

У складу са конвергентно паралелним дизајном истраживања, квантитативне и квалитативне податке ћемо комбинирати интерпретирати како бисмо добили јаснију слику о феномену (не)учествовања средњошколаца у процесима одлучивања у локалним заједницама у Босни и Херцеговини.

Прије свега ћемо размотрити надређене психолошке конструкте који могу стајати у позадини одлуке да се друштвено ђелује или не (Особна потреба за структуром и Десничарска ауторитарност) а затим и специфичне ставове везане за учешће у процесима истраживања. Потом ћемо видјети шта је то што средњошколци виде као највеће проблеме у њиховим локалним заједницама. На послијетку ћемо видјети која су то понашања која се подумимају везана за учешће у процесима одлучивања. Овдје ћемо се посебно осврнути на чланство у различитим организацијама као једну од важних прилика за планирање будућих интервенција усмјерених на повећање учешћа младих у процесима одлучивања.

3.1 Психолошки аспекти (не)дјеловања

Особна потреба за структуром има врло важне повезнице са друштвено-политичким понашањима. У наше истраживање смо увели ову мјеру како би поближе расвјетлили какво је психолошко функционирање у позадини друштвено-политичког (не)дјеловања. Особна потреба за структуром нам говори о склоности особе за ригидним, нефлексибилним, црно-бијелим ставовима и понашањима. Особа са високом потребом за структуром тражит ће неку врсту оквира који пружа једнозначне одговоре о свијету. На примјер, политике које се заснивају на парадигми пријатељ-непријатељ, ксенофобне политике и политике усмјерене против мањина пружају такав поједностављен поглед на ствари.

Просјечни резултат на скали **Особне потребе за структуром** је средњи до висок и износи 3,98 (SD=0,63) од максималних 6. Најнижи просјечни резултат је 1,82 а највиши 5,64. Посебно високи резултати су на честицама „Мрзим мијењати своје планове у посљедњем тренутку“ (M=4,66; 82% испитаника изражава слагање са овом тврдњом у неком ниову) и „Неугодно ми је када правила ситуације нису јасна“ (M=4,61; 87,1% испитаника изражава слагање са овом тврдњом у неком ниову). Спол, старост, разред који испитаници похађају и њихов успјех нису показали никакав ефекат на укупну разину особне потребе за структуром.

Можемо видјети да су испитаници у нашем узорку склони нешто ригиднијем промишљању и функционирању. Овај налаз нам је јако важан јер показује колико је потребно у иницијативама усмјереним на друштвено дјеловања (попут учешћа у процесима одлучивања) радити и на

оним аспектима који се не чине директно повезаним као што су дивергентно мишљење, критичко мишљење или чак организација приватних обавеза и задужења.

Пронашли смо статистички значајну средње јаку¹¹ позитивну корелацију између укупних резултата на скалама Особне потребе за структуром и Десничарске ауторитарности и она износи 0.31 ($p < 0.01$). Овакав резултат је у складу са претходним истраживањима везе ових конструката. Корелација не подразумијева каузалитет, али овакав резултат нам указује на повезаност ове двије варијабле, те да пораст у једној може значити и пораст у другој. Што је већа потреба за структуром, то је већа десничарска ауторитарност. То јест, као што смо појаснили, ригидни обрасци размишљања и понашања воде ка ригидним идеологијама.

Просјечни резултат на скали **Десничарске ауторитарности** је средњи и износи 3,1 (SD=0,43) од максималних 5. Најнижи просјечни резултат је 1,33 а највиши 4,25. Важно је обратити пажњу на то који ставови у склопу ове скале чине овај укупни скор. Посебно су високи резултати на слиједећим честицама:

- » „Оно што нашој земљи стварно треба је јак, одлучан предсједник владе који ће уништити зло и вратити нас на наш прави пут“ гдје је просјечни резултат 4,32 (са овом тврдњом се слаже 81,5% испитаника);
- » „Оно што нашој земљи стварно треба, умјесто још “грађанских права”, је добра чврста доза закона и реда“ 3,96 (са овом тврдњом се слаже 73% испитаника);
- » „Послушност и поштовање према ауторитетима су најважније вриједности које дјеца треба да науче“ 3,68 (са овом тврдњом се слаже 64,2% испитаника);
- » „Прави кључеви за “добар живот” су послушност, дисциплина и врлина“ 3,64 (са овом тврдњом се слаже 65% испитаника).

Старост, разред који испитаници похађају и њихов успјех нису показали никакав ефекат на укупну разину Десничарске ауторитарности. Код **спола** смо пронашли статистички значајну разлику у просјечним резултатима. Провели смо т-тест који се показао значајним ($p < 0.01$) са ефектом 0.17. Испитанице женског спола постижу значајно ниже резултате ($M=3,06$) у односу на мушке испитанике ($M=3,21$). Овакав резултат је у складу са претходним истраживањима овог конструкта и указује нам да испитаници мушког спола имају већу разину десничарске ауторитарности.

Јасно видимо да испитаници у великој мјери подржавају врло ригидне ауторитарне ставове који су усмјерени на поједностављена, црно-бијела рјешења за друштвено-политичка питања. Ако се вратимо на причу о потенцијалним иницијативама усмјереним на повећање друштвено-политичког активизма младих, видимо да је у склопу тога корисно размишљати и планирати рад на генералнијим политичким промишљањима попут оних испитиваних скалом Десничарске ауторитарности. Додатни аргумент за овакву препоруку понудит ћемо кроз анализу ставова директно повезаних са учешћем у процесима одлучивања.

11 Мала корелација $r = 0.1$ до 0.29 ; Средња корелација $r = 0.3$ до 0.49 ; Висока корелација $r = 0.5$ до 1.0

3.2 Друштвено-политички ставови о учешћу у процесима одлучивања

Ставови једним дијелом управљају нашим понашањима, па је због тога било важно да у нашем истраживању размотримо какви су ставови испитаника који се могу директно или индиректно довести у везу са учешћем у процесима одлучивања.

Један од предувјета за учешће у процесима одлучивања је заинтересираност за актуелну проблематику у друштвено-политичким збивањима, као и способност да се пронађу информације. Видимо да се тек 23,9% испитаника у одређеној мјери интересује за политику (Углавном се слажем+У потпуности се слажем), док више од половине (56,7%; У потпуности се не слажем+Углавном се не слажем) политика не интересује. Када се овакав став пропита сужено кроз проблематику локалне заједнице, видимо да заинтересираност расте готово три пута и то на 67,5% (Углавном се слажем+У потпуности се слажем).

Тврдња	Одговор				
	У потпуности се не слажем	Углавном се не слажем	Нисам сигуран	Углавном се слажем	У потпуности се слажем
Интересуем се за политику	38.0%	18.7%	19.3%	15.4%	8.5%
Занимају ме проблеми у мојој локалној заједници	5.6%	8.5%	18.4%	39.3%	28.2%
Знам коме се обратити за рјешење ако учим проблем у локалној заједници	21.2%	16.1%	38.6%	15.8%	8.3%
Знам како добити информације о томе како ријешити неки проблем у мојој локалној заједници	18.9%	16.5%	36.0%	21.9%	6.7%

Табела 4. Интересовање за политику и тражење информација

Када је у питању информисање, видимо да 37,3% испитаника не зна коме би се обратили за рјешење проблема у локалној заједници, уз 38,6% оних који нису сигурни. Слично је и са тражењем информација о проблему у локалној заједници гдје 35,4% испитаника не зна гдје би добило такве податке, уз 36% оних који нису сигурни.

Можемо закључити да би иницијативе које за циљ имају повећање учешћа младих у процесима одлучивања требале бити усмјерене на разумијевање важности политике генерално. Такође, такве иницијативе требају младима политику приближити на њима разумљив начин (напримјер, кроз проблеме у њиховој локалној заједници). Надаље, неопходно би било радити на информирању везаном за рјешавање проблема у локалној заједници.

У прилог нашим ранијим тврдњама да је потребно радити на опшенијим политичким ставовима иде и слиједећи налаз. Пронађене су статистички значајне, ниске негативне

корелације Десничарске ауторитарности са тврдњама „Интересујем се за политику“ ($r=-0.1$) и „Занимају ме проблеми у мојој локалној заједници“ ($r=-0.038$). Иако су корелације ниске, овакви налази нас наводе на претпоставку да што је виша десничарска ауторитарност, то је мање занимање за политику и проблеме локалне заједнице.

Наредна фацета која је важна за учешће у процесима доношења одлука јесте повјерење у институције и политичаре. Из табеле 5 видимо да је у свим случајевима ово повјерење јако ниско што може бити обесхрабрујуће за оне који се желе активирати. Ово је још један аспект који би морале адресирати иницијативе усмјерене на повећање учешћа младих у процесима доношења одлука.

Пронашли смо још повезница са Десничарском ауторитарношћу. Постоје статистички значајне, ниске позитивне корелације Десничарске ауторитарности са свим тврдњама везаним за повјерење у институције и политичаре ($r=0.109$; $r=0.175$; $r=0.158$; $r=0.11$). Ово нам указује да већа десничарска ауторитарност подразумијева и веће повјерење у политичаре и институције.

Тврдња	Одговор				
	У потпуности се слажем	Углавном се не слажем	Нисам сигуран	Углавном се слажем	У потпуности се слажем
Имам повјерења у државне институције	20.2%	21.2%	42.7%	13.9%	2.0%
Имам повјерења у локалне политичаре	42.7%	26.7%	24.3%	5.2%	1.1%
Имам повјерења у локалне институције (опћина, мјесна заједница...)	17.3%	22.4%	38.2%	18.9%	3.2%
Имам повјерења у политичаре у Босни и Херцеговини	57.9%	24.5%	15.2%	1.9%	0.6%

Табела 5. Повјерење у институције и политичаре

Испитали смо и ставове везане за саме механизме учешћа у процесима одлучивања, те смо добили високо слагање са свим тврдњама. Прије свега видимо да за саму суштину грађанске партиципације („Локалне институције би требале уважавати мишљење грађана и грађанки“) постоји врло висок степен подршке од 93,7%. Слично је и са ставовима према самим механизмима учешћа гдје степен слагања нигдје није испод 50%. Детаљан преглед ових резултата видимо у табели 6.

Као и код претходних ставова, и овдје имамо повезаност са Десничарском ауторитарношћу у четири случаја. Статистички значајне, ниске негативне корелације пронађене су са честицама „Протестима се могу промијенити ствари“ ($r=-0.094$), „Петицијама (прикупљањем потписа) се могу промијенити ствари“ ($r=-0.052$), „Подржавам протесте као средство остваривања захтјева грађана и грађанки“ ($r=-0.117$) и „Подржавам рад невладиних организација“ ($r=-0.18$). Све ово су индикатори да већа Десничарска ауторитарност резултира нижом подршком за различите механизме партиципације.

Тврдња	Одговор				
	У потпуности се слажем	Углавном се не слажем	Нисам сигуран	Углавном се слажем	У потпуности се слажем
Локалне институције би требале уважавати мишљење грађана и грађанки	1.3%	0.6%	4.5%	22.3%	71.4%
Протестима се могу промијенити ствари	3.3%	4.3%	30.1%	38.8%	23.6%
Петицијама (прикупљањем потписа) се могу промијенити ствари	4.8%	8.5%	31.2%	42.5%	13.0%
Подржавам протесте као средство остваривања захтјева грађана и грађанки	3.7%	5.0%	18.7%	35.4%	37.1%
Сматрам да су петиције (прикупљање потписа) добро средство остваривања захтјева грађана и грађанки	4.5%	8.2%	26.2%	42.1%	19.1%
Подржавам рад невладиних организација	4.1%	2.0%	28.9%	26.0%	39.0%

Табела 6. Механизми учешћа

Напослијетку смо разматрали и ставове о одласку из Босне и Херцеговине као важан аспект мотивације за грађанском партиципацијом. Чињеница да нека особа жели напустити неку државу, упућује нас на очигледан закључак да та особа не жели да се друштвено политички активира у тој земљи. Своју будућност у Босни и Херцеговини види тек 28,9% испитаника, уз 39,3% оних који нису сигурни. С друге стране, 42,3% испитаника планира напустити државу застално у неком тренутку у будућности, уз приближно једнак број оних који нису сигурни у то (35,8%).

Тврдња	Одговор				
	У потпуности се не слажем	Углавном се не слажем	Нисам сигуран	Углавном се слажем	У потпуности се слажем
Видим своју будућност у Босни и Херцеговини	16.9%	14.8%	39.3%	20.4%	8.5%
Планирам напустити Босну и Херцеговину застално у неком тренутку у будућности	9.6%	12.2%	35.8%	20.2%	22.1%

Табела 7. Одлазак из Босне и Херцеговине

3.3 У чему је проблем: перцепција проблема локалне заједнице

Младима смо поставили питање отвореног типа у којем смо тражили да нам у 50 ријечи или мање напишу шта је то што сматрају највећим проблемом њихове локалне заједнице. Одговори су показали да млади препознају широк дијапазон актуелних проблема као што су: еколошки проблеми, инфраструктура, мањак садржаја и прилика за младе, проблеми везани за мигрантску кризу, незапосленост, пасивност младих, одлазак младих, лош однос или непостојање односа локалних власти према младима, корупција и многи други.

Одговори испитаника нуде увид у њихову перцепцију неповољне друштвене климе у којој млади људи живе. Њихови вршњаци су друштвено неактивни, а уколико си активни њихов глас се не чује.

„Највећи проблем јест то што млади немају право гласа и што се толико не подржавају акције које млади проводе.“

„Недостаје нам креативности, амбиције, духа за напредовање.“

Млади су способни да детектирају проблеме у својој локалној заједници и неријетко то раде врло артикулирано:

„Лоша сарадња са локалним властима је највећи проблем моје локалне заједнице. А та лоша сарадња потиче из неадекватног и неадекватног састава локалног органа управе. Из тог проблема произилазе други проблеми као што су проблеми наса луталица, непостојање Дома културе, Омладинске банке, превисоке цијене пријезова и сл.“

Међутим, у доста одговора је такође видљиво да су млади незадовољни и свјесни проблема, али то артикулирају веома уопштено и штуро.

Будуће иницијативе требају пружити младима прилику да искажу своја незадовољства и све оно што виде као проблем у својој локалној заједници јер су за то очигледно способни, али им је истовремено потребно помоћи да своја промишљања и опажања искажу на прецизан и разумљив начин. Комбиновано са претходно споменутим обучавањем за проналажење релевантних информација, на овај начин би млади већ имали конкретан први корак у друштвено-политичком активизму.

3.4 Шта (не)радимо по том питању: друштвено- политичка понашања

Након разматрања ставова о друштвено-политичком дјеловању, испитали смо и конкретна понашања. Можемо видјети да код свих понашања имамо између 51,8% и 92,2% негативних одговора. **Највиши негативни** резултат имамо код покретања петиције што није учинило 92,2% испитаника, те код учешћа у протестима што није учинило 85,7% испитаника. Када су у питању **позитивни** одговори, видимо да је највише испитаника учествовало у потписивању петиције (48,2%) или било чланом неке невладине организације (40,9%). Свеукупно, врло је ниска разина дјеловања по питању кориштења различитих механизма који би могли довести до учешћа у процесима доношења одлука.

Понашање	Одговор	
	Да	Не
У протекле двије године сам учествовао у протесту	14.3%	85.7%
У протекле двије године сам покренуо петицију	7.8%	92.2%
У протекле двије године сам потписао петицију	48.2%	51.8%
У протекле двије године сам присуствовао јавној трибини	24.7%	75.3%
У протекле двије године сам контактирао политичара	14.9%	85.1%
У протекле двије године сам контактирао неког владиног службеника	18.6%	81.4%
У протекле двије године сам поставио слику са политичким садржајем на друштвене мреже	16.5%	80.5%
У протекле двије године сам волонтирао у невладиној организацији	40.9%	59.1%
У протекле двије године сам посјетио просторије Мјесне заједнице због неког проблема у локалној заједници	17.1%	82.9%
У протекле двије године сам посјетио просторије Опћине због неког проблема у локалној заједници	18.6%	81.4%

Табела 8. Друштвено-политичка понашања

Оваква ситуација по питању мањка друштвеног ангажмана детектована је као проблем и кроз интервјуе са наша четири саговорника. Сви се слажу да изостаје конкретнија артикулирана друштвено-политичка активност младих, те да они суштински не учествују у значајној мјери у процесима одлучивања. Један од наших саговорника то коментира овако:

„Не волим да говорим да су младих пасивни, али на неки начин сматрају да не требају да се активирају у одређеним сегментима, као на примјер у однос са властима, јер сматрају да не могу ништа промијенити, што није тачно. Наравно, некада је драже отићи на кафу или прошетати него отићи на протесте, али се управо ти протести тичу њих и директно су везани за њих. Млади нису само будућност већ су и садашњост. Без обзира што за неке процесе треба времена, ви (млади) сте ти за које мијењате ствари и требате мислити да ће и они који долазе послје вас бити под утјецајем ваших и наших потеза и одлука.“

3.5 Како и зашто се (не) организујемо: Чланство у организацијама

Чланство у организацијама нам је значајно за учешће младих у доношењу одлука јер свака од ових организација кроз своје активности може да се потенцијално укључи у такве процесе у њиховим локалним заједницама. Сви испитаници са којима смо разговарали у интервјуима,

као савјет за младе који желе бити активни учесници у друштвеним промјенама, наводе управо чланство у владиним, невладиним, формалним и неформалним организацијама.

Уколико се жели подстицати чланство у различитим типовима организација (а затим и усмјерено дјеловање кроз њих), битно је узети у обзир појединачне разлоге зашто млади одлучују да се не учлане у различите типове организација, а они се односе на опћениту незаинтересираност за такве организације, или на незаинтересираност због садржаја који оне нуде. Било би занимљиво испитати који су то тачно разлози незаинтересираности, те какви су то тачно садржаји различитих организација који би привукли младе.

Када је у питању чланство у различитим организацијама, *највећи број испитаника*, њих 263 (48,8%), је члан неке **школске секције**. Они који нису чланови секција, у највећем броју случајева као разлог томе наводе да нема секција које њих занимају (27,5% или 148 испитаника) или да их секције уопће не занимају (15,4% или 83 испитаника).

У **спортским организацијама** попут спортских клубова и школа је 37,3% (N=201) испитаника у узорку. Њих 32,5% (N=175) наводи да их не занимају такве организације, а 24,3% (N=131) да нема таквих организација које се баве оним што њих занима.

Испитаници су чланови неких **невладиних организација** у 31,2% (N=168) случајева. Уколико нису чланови, најчешће је то зато што их такве организације не занимају (47,9% или 258 испитаника) или зато што нема таквих организација које се баве оним што их занима (11,1% или 60 испитаника).

У **вијећу ученика** је 25,6% (N=138) испитаника, док њих 54% (N=291) уопће не занимају такве организације. У 16% случајева (N=86) испитаници кажу да се те организације не баве оним што њих занима.

Најмањи број испитаника, њих 136 (25,2%) је члан неке **културне организације** попут културно умјетничких друштава. Они који нису чланови таквих организација, као разлог најчешће наводе да их оне не занимају (46,8% или 252 испитаника) или да нема таквих организација које се баве оним што њих занима (17,3% или 93 испитаника).

За сваку од наведених организација, као разлог што нису чланови, испитаници у најмањем броју случајева наводе да је то зато што им није познато да ли има таквих организација у њиховом мјесту (најмање 3,3% највише 7,1%) или да уопће нема таквих организација у њиховом мјесту (најмање 0,7% а највише 4,5%). На основу ових података *не можемо закључити* да постоји довољан број прилика за младе за чланство у различитим организацијама, али важан закључак који *можемо* донијети јесте да је перцепција средњошколаца таква да постоји довољно прилика за то.

Када упоредимо удио испитаника који као разлог чланства наводе то што их такве организације не занимају, можемо видјети да је најмање интересовање за невладине организације (47,9% или 258 испитаника не занимају невладине организације) и културне организације (46,8% или 252 испитаника не занимају културне организације). Насупрот томе, уколико претпоставимо да одговор „*Нисам члан јер нема таквих организација које се баве оним што мене занима*“ значи да би испитаници били чланови ако би им се понудио жељени садржај, онда је највеће интересовање за школским секцијама (27,5% или 148 испитаника наводи да нису чланови јер нема секција које их занимају) и спортским организацијама (24,3% или 131 испитаник наводи да нема спортских организација које се баве оним што њих занима).

04. ЗАКЉУЧАК

Наша студија је указала на неке аспекте учешћа младих у процесима одлучивања. Умјесто уобичајеног фокусирања на мапирање законских прописа и легислатива, одлучили смо да се покушамо ухватити у коштац са проблемом пасивности младих у Босни и Херцеговини која им се тако често приписује. Поставили смо широк генерални циљ истраживања који је подразумијевао испитивање учешћа средњошколаца у Босни и Херцеговини у процесима одлучивања у њиховим локалним заједницама. Овај циљ смо разрадили кроз специфична истраживачка питања на која смо кроз истраживање понудили одговоре.

» *Да ли средњошколци у Босни и Херцеговини учествују у процесима одлучивања?*

Средњошколци у Босни и Херцеговини испољавају одређена понашања (учествовање у протестима, потписивање и покретање петиција, присуствовање јавној трибини, контактирање политичара и владиних службеника, дијелење политичких садржаја на друштвеним мрежама, волонтирање у невладиним организацијама, посјећивање опћине и мјесне заједнице) која упућују на друштвено-политички ангажман и учешће у процесима одлучивања.

» *Ако средњошколци у Босни и Херцеговини учествују у процесима одлучивања, у којој је то мјери?*

Споменуто понашања изражена су у врло малој мјери, те у већини случајева их испољава мање од петине младих. Изузетак је висок проценат потписивања петиција (48,2%) и волонтирања у невладиним организацијама (40,9%).

» *Ако средњошколци у Босни и Херцеговини учествују у процесима одлучивања, на који начин то чине?*

Ако се фокусирамо на два најзаступљенија понашања, видимо да је једно од њих прилично пасиван и маргиналан вид учешћа кроз потписивање петиција (насупротив покретању петиција што је чинило тек 7,8% испитаних), док је друго понашање врло проактивно вид учешћа кроз волонтирање у невладиним организацијама. Додатним истраживањима било би потребно испитати дјеловање невладиних организација у које су млади укључени, те утврдити на који начин дјелују и да ли је њихово судјеловање у процесима одлучивања директно или индиректно.

» *Које су то могуће психолошке детерминанте (не)учествовања средњошколаца у Босни и Херцеговини у процесима одлучивања?*

Показали смо да су јако важни политички ставови и когнитивни процеси у ширем смислу (особна потреба за структуром и десничарска ауторитарност), који су повезани са специфичним ставовима везаним за учешће у процесима одлучивања. Средњошколци показују донекле ригидне обрасце промишљања које воде ка ауторитарним, антидемократским политичким ставовима, који су затим негативно повезани са ставовима о учешћу у процесима одлучивања.

4.1 Смјернице за будуће иницијативе

Иницијативе које би имале за циљ да оснаже младе људе и повећају њихово учешће у процесима одлучивања, требају бити свеобухватне у свом приступу. Кроз наше истраживање издвојило се девет смјерница које могу послужити креаторима будућих иницијатива да остваре управо такав приступ.

Наше истраживање је дало увид у нешто ригидније промишљање и функционирање младих људи, а које стоји у позадини усвајања ауторитарних и антидемократских ставова. У складу са овим, иако се можда на површини не чини да је то важно за друштвено-политичко дјеловање, **(1) будуће иницијативе би требале имати приступ који промовира флексибилност у размишљању и дјеловању.**

Заступљеност ауторитарних, антидемократских ставова код младих једна је од препрека за друштвено-политичко дјеловање усмјерено ка позитивним промјенама. Показало се да су овакви ставови повезани и са специфичним ставовима о учешћу у процесима одлучивања. **(2) За будуће иницијативе било би важно радити управо на проблематизирању ширих политичких ставова који се на површини не чине директно везаним за процесе одлучивања.** Важно је уз то нагласити да је овдје ријеч о генералној тенденцији код младих људи и да би била грешка посматрати их као монолитну скупину у којој свака јединка има исте карактеристике, јер је она хетерогена по бројним другим параметрима. На примјер, у нашем истраживању смо пронашли сполне разлике по питању ауторитарних ставова, а из претходних истраживања је познато да су политички ставови повезани и са бројним другим факторима попут пребивалишта (разлика рурално-урбано) или социо-економског статуса. Освјештавањем комплексности и вишезначности друштвено-политичких проблема требало би указати на то да они захтијевају иста таква рјешења.

Код младих је на први поглед присутна незаинтересираност за политику, али чим се такви ставови пропитују њима блиским језиком, односно када се „политика“ замјени са „проблеми локалне заједнице“, добијамо знатно више резултате. **(3) Будуће иницијативе о учешћу у процесима одлучивања са младима требају комуницирати кроз „опипљиве“ проблеме који су им разумљиви и чије посљедице могу лакше појмити.** Дакле, од ширих политичких ставова, треба ићи ка оним специфичнијим, али не треба ниједно од то двоје изоставити.

Млади су способни да детектирају проблеме у њиховим локалним заједницама, али то понекад чине на уопштен и непрецизан начин. **(4) Будуће иницијативе би им требале омогућити да искажу те проблеме, те им помоћи да то учине прецизно и информисано.**

Показало се да млади не знају коме се обратити за рјешавање локалних проблема нити гдје би могли пронаћи информације које би им помогле. **(5) Будуће иницијативе које за циљ имају повећање учешћа младих у процесима одлучивања требају радити на подучавању младих о њиховим правима и могућностима у локалној заједници, али и на усвајању оквирне стратегије дјеловања која се може примјенити на разноврсне проблеме.** Израда алата попут ходограма за локално дјеловање могла би користити младима који се желе активирати на рјешавању проблема али не знају гдје почети.

Повјерење у политичаре и државне институције веома је ниско код младих. Овакви ставови могу бити препрека за потицање друштвено-политичког дјеловања и **(6) будуће иницијативе би морале узети у обзир генерално неповјерење у политичаре и државне институције.** Иако

политичка клима и (не)функционирање државних институција умногоме оправдавају ово неповјерење, важно је промишљати како стратешки дјеловати а да нам оно не буде препрека.

Млади људи вјерују да локалне институције требају уважавати ставове грађана, те имају већином позитивне ставове према механизмима учешћа (протести, петиције, рад невладиних организација) и вјерују да се њиховим кориштењем могу направити промјене. Овакви ставови охрабрују и представљају својеврстан предуслов за кориштење таквих механизма на шта би се могле ослонити и **(7) будуће иницијативе кроз које би младе требало подучити како функционирају конкретни механизми којима се могу користити у остваривању својих друштвено-политичких циљева.**

Повезано са претходном смјерницом, показало се да млади тренутно испољавају мало понашања везаних за учешће у процесима доношења одлука, односно да користе мали број механизма који су им на располагању. Изузетак који је уједно и прилика представљају невладине организације у којима је скоро половина младих волонтирали. Осим невладиних, млади су чланови и различитих школских, спортских и културних организација. Све ово нам указује на то да **(8) будуће иницијативе требају испитати какви су садржаји постојећих организација (невладиних, спортских, културних...) у којима су млади учлањени, те сурађивати с њима како би освијестили друштвено-политичку димензију њиховог дјеловања и како би радили на усмјеравању њихових активности ка учешћу у процесима одлучивања.**

Наше истраживање је показало да велики број испитаника не види своју будућност у Босни и Херцеговини и да је планира напустити застално у неком тренутку. Ово је само још један у низу сличних показатеља овог тренда. У контексту нашег истраживања, одлазак младих је озбиљна препрека у мотивирању учешћа у процесима одлучивања, али **(9) свака будућа иницијатива која се буде бавила младима, уједно се мање или више директно бави и проблемом њиховог напуштања Босне и Херцеговине, те је неопходно да тај проблем на прави начин адресира.**

A. Adenovic
2013